

Hlas Ukrajinců

Vzdělávání dětí uprchlíků v Česku

Martina Kavanová, Michal Ostrý, Daniel Prokop

12. 4. 2023

Sociologický ústav
Akademie věd ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

pro každé dítě

PAQ
RESEARCH

Obsah reportu

Téma	Strana
<u>Metodika</u>	3
<u>Shrnutí hlavních zjištění</u>	4
<u>Školní docházka</u>	8
<u>Znalost a výuka češtiny</u>	15
<u>Integrace</u>	24
<u>Zdravotní postižení</u>	30

O výzkumu

Hlas Ukrajinců

Výzkum a jeho účel

V dokumentu naleznete zjištění z páté vlny reprezentativního longitudinálního výzkumu ukrajinských uprchlíků v ČR, která se zabývala otázkami vzdělávání, bydlení, práce, příjmů a znalosti češtiny. Tento report popisuje situaci uprchlíků v souvislosti se vzděláváním dětí, jejich volnočasovými aktivitami a znalostmi češtiny.

Realizátoři a partneři

Výzkum realizuje PAQ Research, z.ú. (obsah a zpracování výstupů) ve spolupráci se Sociologickým ústavem AV ČR, v.v.i. (sběr dat). Výsledky výzkumu publikujeme v rámci série Hlas Ukrajinců, podpořené UNICEF ve spolupráci s Ministerstvem školství a tělovýchovy ČR.

Vzorek a reprezentativita

Výzkum vychází z rozhovorů s N=864 domácnostmi uprchlíků z Ukrajiny, ve kterých žije celkem N=1200 dětí ve věku 3–17 let, z toho 269 ve věku MŠ, 768 ve věku ZŠ a 163 ve věku SŠ. Respondenti vypovídali o každém dítěti v domácnosti zvlášť. Výzkum reprezentuje postoje a zkušenosti lidí z Ukrajiny, kteří do Česka přišli od února do listopadu 2022 a stále v Česku zůstávají. Vzorek je **reprezentativní z hlediska:**

- * kraje bydliště v rámci České republiky,
- * měsíce příjezdu domácnosti do ČR,
- * kombinace věku a pohlaví jednotlivých členů domácnosti v rámci krajů.

Reprezentativita je zajištěna kombinací náhodného stratifikovaného výběru (oslovení náhodně vybraných kontaktů v rámci mikroregionů ČR) a následným vážením dat, aby struktura výběrového souboru odpovídala statistikám z dat Ministerstva vnitra ČR (CIS). Přesto má vzorek limitace, především může nereprezentovat uprchlíky, kteří od příjezdu do ČR nežádali o humanitární dávku.

Statistická odchylka pro vzorek N=1200 je ± 3 p. b. pro výroky s četností 50 % a ± 1 p. b. pro četnost 5 %. Pro částečné vzorky je odchylka vyšší.

Součet výroků v grafech nemusí vždy odpovídat 100 % z důvodu zaokrouhlení četností jednotlivých výroků na jednotky procent.

Sběr dat

V této vlně se dotazovalo **od 20. 2. do 2. 3. 2023**. Výzkum probíhá online dotazováním na panelu uprchlíků z Ukrajiny, který provozuje Sociologický ústav AV ČR. Panel vznikl ve spolupráci SOÚ AV ČR a Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, které oslovilo žadatele o humanitární dávku s možností participovat ve výzkumech SOÚ AV ČR. Účast ve výzkumech je anonymní a honorovaná, identita respondentů byla během rekrutace panelu ověřována telefonicky.

Dosud proběhly čtyři vlny výzkumu, a to: 1. v červnu/červenci 2022 (bydlení, čeština), 2. v srpnu 2022 (práce, příjmy, čeština), 3. v září 2022 (zdraví), 4. v listopadu/prosinci 2022 (vzdělávání, práce, bydlení, příjmy, čeština), 5. v únoru/březnu 2023 (stejně). V této zprávě srovnáváme výsledky páté, nejnovější vlny s výsledky ze čtvrté a první vlny.

Shrnutí výsledků a klíčové oblasti k řešení ze strany všech aktérů ve vzdělávání

Shrnutí výsledků a klíčové oblasti k řešení ze strany všech aktérů I.

Docházka v českých školách

Hlavní zjištění

Účast ve vzdělávání s novým pololetím nevzrostla

- * Podobně jako na konci roku 2022 je aktuálně zapsáno 92 % ukrajinských dětí ve věku 6–14 let na české základní škole, 43 % mladistvých (15–17 let) na české střední škole a 2/3 dětí ve věku 3–5 let ve školce.
- * Stabilně kolem třetiny dětí ve věku ZŠ a desetiny mladistvých studuje souběžně na české a ukrajinské škole.
- * Docházka v českých školách se nezvyšuje, a to ani u mateřských škol, kde je snadnější zapojení v průběhu školního roku. To může vést k velkému znevýhodnění rodičů na pracovním trhu a negativním dopadům na děti.

Předškolní vzdělávání využívají uprchlíci výrazně méně než Češi

- * Dvoutřetinová účast ukrajinských dětí ve věku 3–5 let v MŠ je výrazně nižší než u českých dětí (mezi nimi 90 %). Školku, dětskou skupinu či hlídání využívá třetina rodičů ukrajinských dvouletých dětí.
- * Využití předškolní péče výrazně souvisí s tím, zda si rodiče jsou schopni najít práci. Ve výsledku pak souvisí i s příjmy – mezi materiálně deprivovanými domácnostmi je dvakrát nižší účast ve školce než mezi ostatními uprchlíky.

Klíčové oblasti k řešení

Zaměřit se na předškolní vzdělávání

- * Zvyšovat účast ve školkách informováním o volných kapacitách MŠ v jiných částech obce (např. i skrz ÚP), informovat o možnostech snížení příspěvků (školné, stravné) – O, N, MPSV
- * **Vytvářet a rozšiřovat kapacity předškolního vzdělávání** a včasné péče, ať už v mateřských školách, nebo cílenou podporou dětských skupin. – O, MŠMT, MPSV
- * Motivovat k umísťování nově přichozích dětí i během školního roku (MŠ, ZŠ) – O, MŠMT

Uspadnit přístup ke vzdělávání

- * V dlouhodobém horizontu je zásadní najít formu pro **vyšší účast mladistvých v českém formálním vzdělávání** s přihlédnutím na další vzdělávací aktivity na Ukrajině. Existuje velká pravděpodobnost, že část z nich zde zůstane dlouhodobě. – MŠMT, K, O, N
- * **Pomáhat mladistvým v zápisu** na střední školy, **včetně jazykového vzdělání**, neformálního vzdělávání skrz dobrovolné aktivity a celkového síťování i dalších terénních, nízkoprahových a psychosociálních služeb. – N, K, O, MŠMT
- * Odstranit bariéry pro přístup a ukončování středoškolského vzdělávání z důvodu nedostatečné znalosti českého jazyka na úrovni rodilých mluvčích (úprava JPZ, maturitní zkoušky). – MŠMT
- * **Posílit síť UA asistentů pedagogů** a parametrizovat jejich počet dle ukrajinských žáků v regionu. **Asistenti se mohou více zaměřit na práci s rodinami – zvýšení docházky**, účast v ČDJ, využívání služeb aj. Zejména to může být potřeba, pokud se ukáže, že nový způsob podpory bydlení (od 1. 7.) povede k přesunům do nebytových a segregovaných typů bydlení. – MŠMT

Shrnutí výsledků a klíčové oblasti k řešení ze strany všech aktérů II.

Rozvoj znalostí češtiny

Hlavní zjištění

Znalost češtiny se za poslední tři měsíce značně zlepšila

- * 70 % ukrajinských dětí od 3 let zvládá podle rodičů komunikovat česky alespoň několika větami a 36 % se domluví v běžných situacích.
- * Nejlépe jsou na tom stále středoškoláci studující v Česku (pravděpodobně i proto, že se musí připravit na přijímací zkoušky a studium), následně děti na ZŠ a poté mladiství bez českého vzdělávání. Nejnižší úroveň češtiny mají děti ve věku 3–5 let.

30 % dětí se ale česky neučí ve škole ani v kurzech

- * Češtinu jako druhý jazyk (ČDJ) se učí 75 % žáků, kteří chodí do českých škol, většinou ale v nízké intenzitě (pod 5 hodin týdně). Děti, které chodí do českých škol, se v češtině částečně zlepšují organicky.
- * Žáci se účastní ČDJ téměř výhradně na svých, kmenových, školách (na tzv. určených školách zřídka). Výsledky naznačují, že školy, kde oficiálně jazyková příprava probíhat nemá, se snaží dostupnost přípravy suplovat.
- * Jen menšina dětí, které nechodí do české školy nebo se zde neúčastní ČDJ, dochází na kurzy češtiny mimo školu.
- * **Celkově se tak 37 % dětí učí intenzivně (alespoň hodinu denně ve škole či kombinací školy a kurzu) a 30 % dětí se naopak česky neučí ani ve škole ani v kurzu (některé jen samostatně doma).**

Klíčové oblasti k řešení

Posílení výuky češtiny na různých úrovních

- * Usilovat o **zvýšení intenzity výuky češtiny jako druhého jazyka (ČDJ) ve školách** (včetně mateřských) na úrovních, které děti aktuálně potřebují. Především žáci hlásící se v Česku na střední školu potřebují intenzivnější jazykovou přípravu. – K, MŠMT
- * **Zvážit výuku ČDJ jako povinnou.** Dnes ji mohou rodiče odmítat a školy pak nebudují dost kapacit a zdůvodňují nedostatečnou výuku ČDJ neochotou rodičů. Možné je zařadit ČDJ do RVP jako povinnou položku pro cizince. Pro žáka by byla povinná účast a pro školy povinnost toto vyučování zajistit v předepsaném rozsahu buď u sebe, či v určených školách. – MŠMT
- * Výuka by ideálně měla probíhat **na kmenových školách**, případně je třeba o její možnosti na určených školách lépe informovat, jelikož neznalost této možnosti je hlavním důvodem minimální účasti na výuce určených školách. – MŠMT
- * **Prodloužit nárok žáků na ČDJ z aktuálních 12 na 24 měsíců** od začátku pobytu v ČR. – MŠMT
- * **Navyšovat počty lektorů ČDJ**, školit pedagogy pracující s cizojazyčnými žáky (žáky s OMJ). – MŠMT
- * Udržet personální podporu práce s žáky s OMJ prostřednictvím asistentů pedagoga, alespoň na školní rok 2023/2024. – MŠMT
- * Nabízet širokou nabídku **mimoškolního jazykového vzdělávání**, především pro mladistvé nezapojené do středního vzdělávání v Česku a ve vytížených regionech. – K, N

Shrnutí výsledků a klíčové oblasti k řešení ze strany všech aktérů III.

Volnočasové aktivity

Hlavní zjištění

Méně než polovina dětí je dobře začleněná do českého kolektivu

- * Téměř 60 % dětí ve věku 4–17 let není podle rodičů dobře začleněno do českých kolektivů a 30 % nemá žádné české kamarády. Tato čísla se za poslední tři měsíce prakticky neposunula.
- * Výrazně lépe jsou začleněné děti studující v českých školách, děti na ZŠ (oproti SŠ) a děti účastnící se volnočasových aktivit.
- * Volnočasových aktivit se účastní 46 % dětí ve věku od 4 let, čtvrtina z těchto dětí se od konce roku obměnila, průměrně účast na kroužcích v podstatě nevyrostla.
- * Bariérou účasti na volnočasových aktivitách jsou nejčastěji finance (45 %) a dále nedostatečná znalost češtiny (30 %).
- * Celkem 8 % domácností s dětmi využívá nějakou formu finanční podpory pro volnočasové aktivity. Častěji se ale kroužků účastní děti z lépe zajištěných domácností.
- * Dvě pětiny dětí ve věku 6–11 let chodí do družiny. Dalších zhruba 30 % dětí družinu nenavštěvuje, přestože mají zájem.

Klíčové oblasti k řešení

Nabídka volnočasových aktivit

- * Podpora účasti ve **skupinových volnočasových aktivitách** pomůže s integrací do českých kolektivů a s rozvojem jazyka. – MŠMT, MV, N
- * **Podpořit instituce** (například střediska volného času, samotné školy) a organizace (NNO) poskytující nízkoprahové mimoškolní, zájmové vzdělávání a volnočasové aktivity, stejně tak jako **domácnosti**, které mají o aktivity zájem (skrz voucherový systém). – N, O, K
- * Pomoci mohou s volnočasovými aktivitami **příspěvky obcí a městských částí. Podpora aktivního trávení volného času by se měla týkat i chudších českých dětí** – až 20 % českých rodičů totiž v důsledku inflace omezovalo investice do rozvoje dětí.* – N, O, K
- * **Věnovat pozornost především mladistvým**, kteří oproti mladším dětem zaostávají v míře integrace do kolektivů a velká část z nich není součástí českého vzdělávacího systému. Podpora jejich zapojení předchází dlouhodobému vyloučení a zvyšuje možnost pracovní realizace. Cestou je např. aktivní vyhledávání mladistvých, kteří tráví volný čas neorganizovaně nebo nejsou zapojeni do vzdělávacího systému, jejich zapojení do dobrovolnických aktivit, podpora společného neformálního vzdělávání. – N, O, K

Aktéři přispívající k adaptaci ukrajinských dětí v ČR: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a jemu podřízené organizace (MŠMT), Česká školní inspekce (ČŠI), Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), Ministerstvo vnitra (MV), Kraje (K), Obce (O), Vysoké školy (VŠ), Nevládní organizace, mezinárodní instituce, soukromé nadace (N)

* Česká data: [Život k nezaplacení](#), PAQ Research, únor 2023

Školní docházka

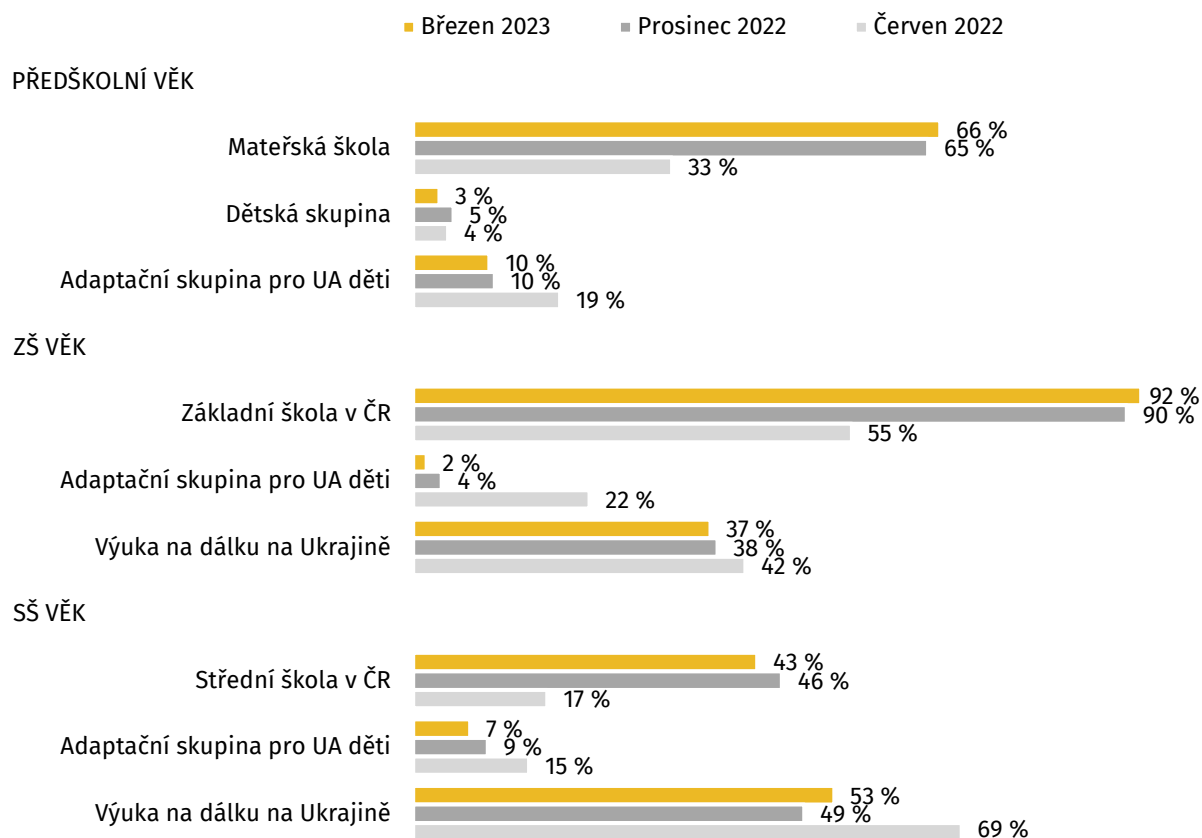
Hlavní zjištění

92 %

ukrajinských dětí ve věku 6–14 let je zapsáno na základní škole. Velká část stále studuje dálkově na Ukrajině

Účast ve vzdělávání v různých věkových skupinách

Účast v českém vzdělávání narazila na strop

Stejně jako v prosinci chodí na ZŠ ~ 90 %, na SŠ ~ 45 % a do školek a skupin ~ 70 % dětí

Přes pozitivní posun od minulého školního roku chodí nadále jen 66 % dětí od 3 let do mateřské školky. To mimo jiné omezuje účast rodičů na trhu práce. V české populaci dochází do školek 90 % dětí ve věku 3–5 let.*

Ve věku od 5 let (školou povinné děti) dochází podobně jako před třemi měsíci do mateřských školek 80 % dětí a do dětských skupin další 4 %.

Za poslední tři měsíce se nezměnila ani účast v českých školách, ani míra online vzdělávání Ukrajinců, které je velmi časté u středoškoláků, ale také u dětí na základní škole.

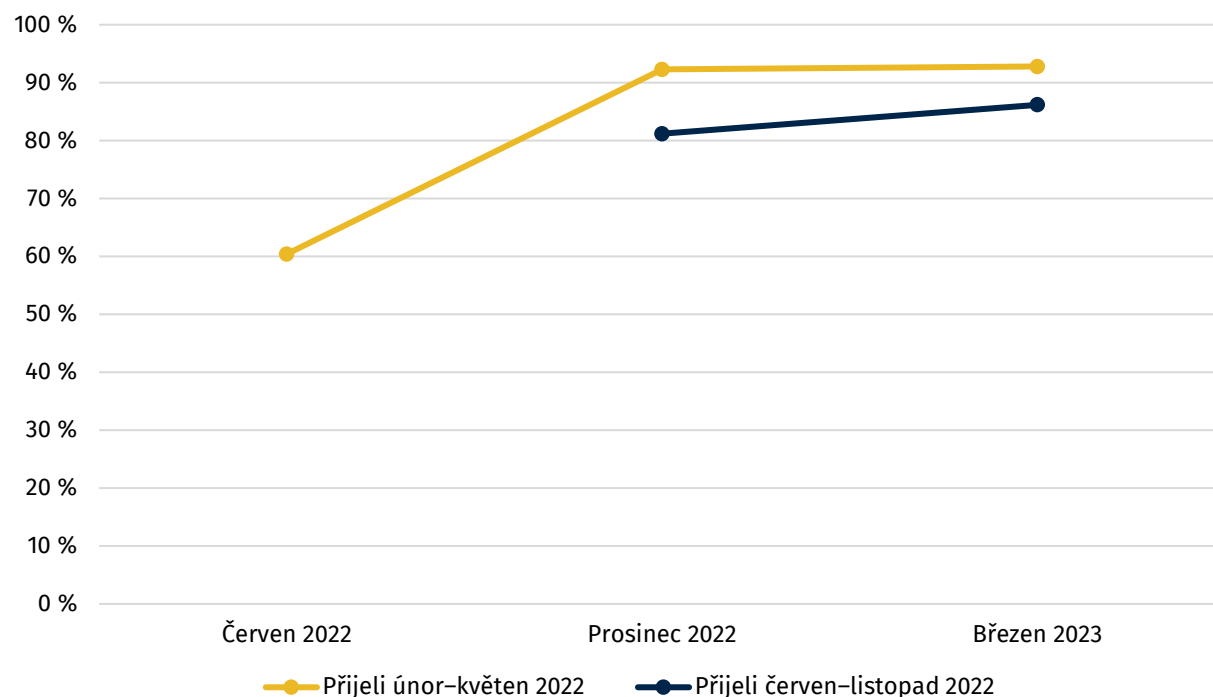
Nadále klesá účast v adaptačních skupinách, těch se účastní už pouze jednotky procent dětí, nejčastěji děti předškolního věku (10 % z nich).

Poznámka: N=1200 (březen 23), N=1435 (prosinec 22), N=1739 (červen 22); děti 3–17 let. Děti hraničních věků (6, 15 let) jsou zařazeny do skupiny podle toho, které úrovně vzdělávání se účastní. Znění otázky: „Účastní se toto dítě výuky v ČR v jednom z následujících zařízení?“ *česká data: MŠMT, ČSÚ 2021

Účast v českých základních školách podle příjezdu

I mezi dětmi, které přijely v druhé polovině roku 2022, se docházka blíží 90 %

% dětí 6–14 let na české základní škole

Účast na základním vzdělávání mírně snižují nově přijíždějící uprchlíci

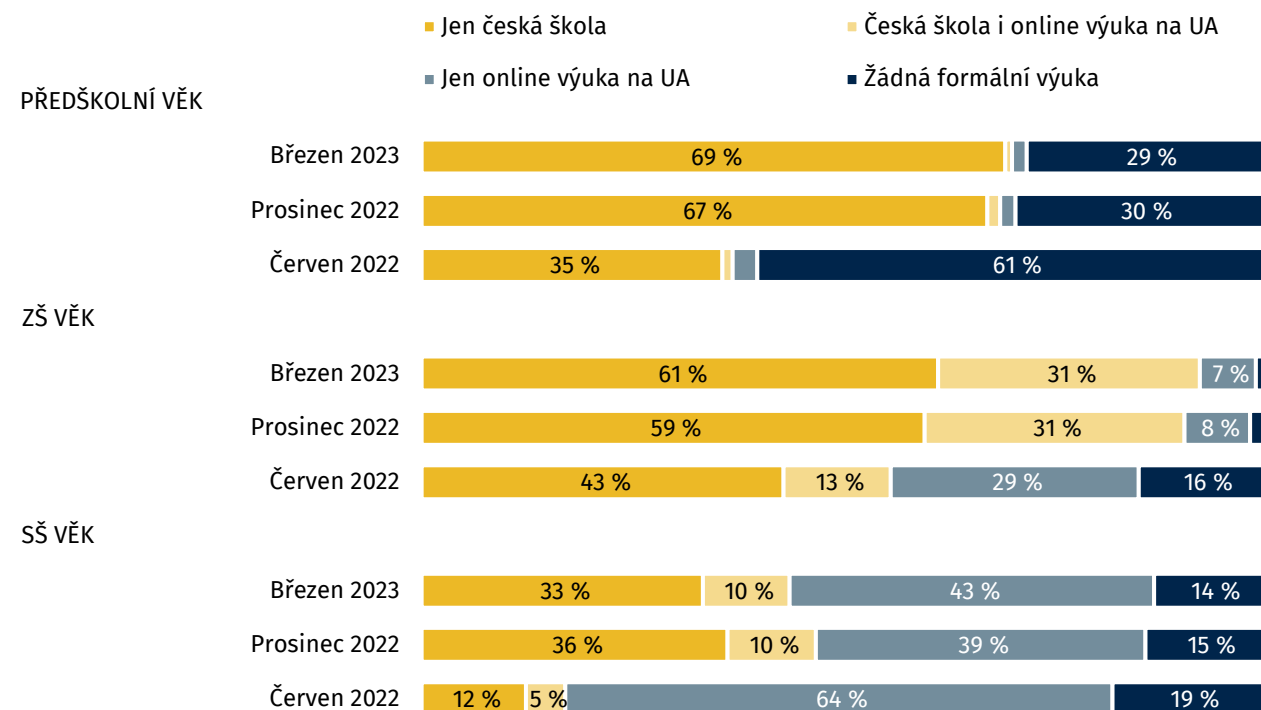
Děti uprchlíků, kteří do Česka přijeli mezi červnem a listopadem 2022, již v 86 % chodí na základní školu. Na konci roku 2022 to bylo jen 81 %.

Děti dříve přichozích uprchlíků už školy navštěvují dlouhodobě, u nich mezi prosincem 2022 a březnem 2023 ke změně nedošlo.

Poznámka: N=768 (březen 23), N=903 (prosinec 22), N=1103 (červen 22); děti 6–17 let (kromě dětí na MŠ a SŠ); Pouze děti, které jsou stále v ČR, resp. které se účastnily výzkumu v prosinci 2022 nebo v březnu 2023.

Školní docházka v Česku a online na Ukrajině

Třetina základoškoláků a polovina mladistvých stále studuje dálkově na Ukrajině

Středoškoláci nepřecházejí z ukrajinských škol do českých

Stabilně kolem třetiny základoškoláků a desetiny středoškoláků kombinuje českou a ukrajinskou výuku. Neklesá ani celkový podíl dětí účastnících se dálkové výuky na Ukrajině. Na 14 % mladistvých do věku 17 let nemá výuku žádnou, část z nich už střední vzdělání dokončila.

Celkové výsledky jsou podobné jako stav na konci roku 2022.

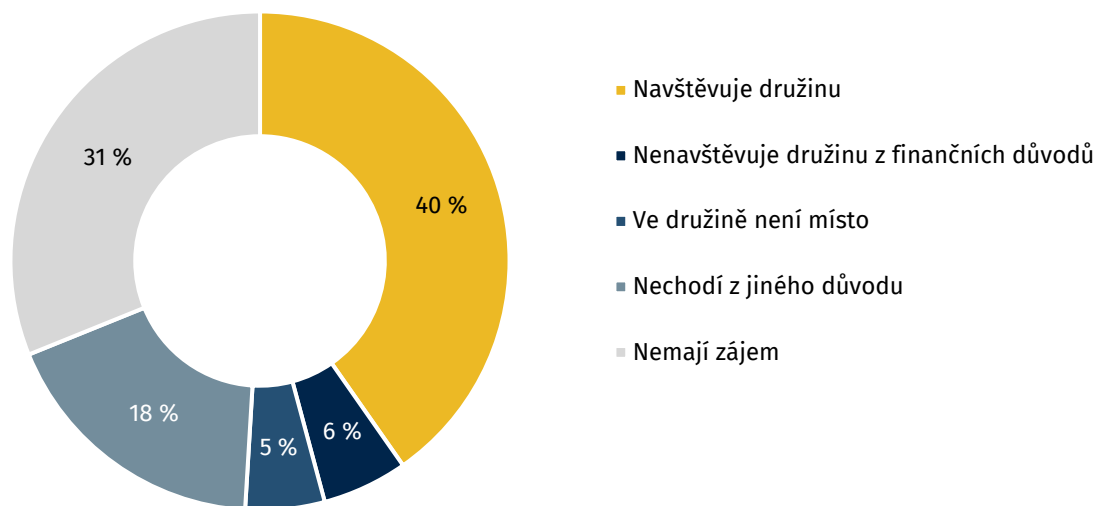
Třetina žáků ZŠ se souběžně vzdělává online na Ukrajině

Část dětí, které kombinují českou a ukrajinskou školu, se kvůli časové vytíženosti nemůže účastnit volnočasových aktivit a mimoškolního jazykového vzdělání. Data však neukazují, že by měly celkově děti studující online na Ukrajině horší úroveň češtiny nebo že by byly hůře začleněné do kolektivu. Předchozí data (září 2022) však naznačují, že duševní pohoda těchto dětí je o poznání nižší než u dětí, které studují jen na jednom typu školy.

Poznámka: N=931 (březen 23), N=1107 (prosinec 22), N=1344 (červen 22); děti 6–17 let. Děti hraničních věků (6, 15 let) jsou zařazeny do skupiny podle toho, které úrovně vzdělávání se účastní. Znění otázky: „Účastní se toto dítě výuky v ČR v jednom z následujících zařízení?“.

Účast ve školních družinách

Dvě pětiny dětí ve věku 6–11 let chodí do družiny

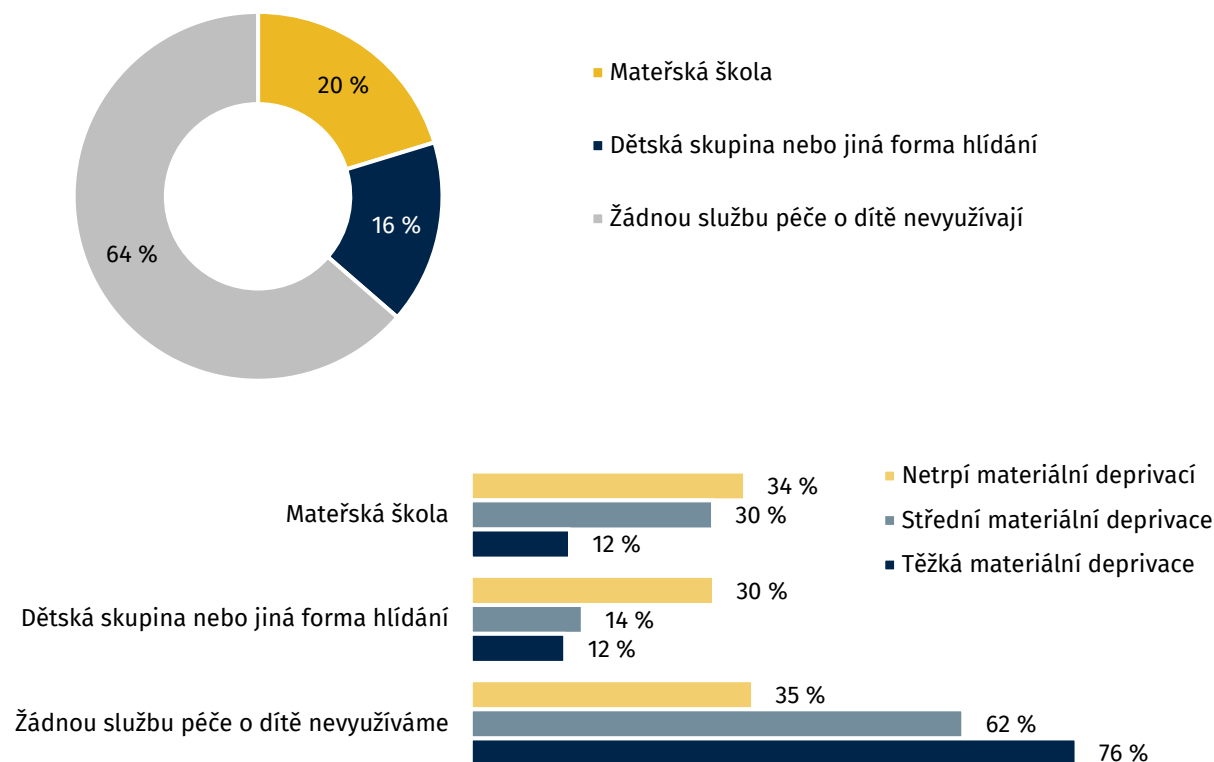
Zhruba 30 % dětí nenavštěvuje družinu, přestože mají zájem

Finanční důvody uvedli rodiče 6 % dětí (pětiny těch dětí, které mají zájem a nechodí). Většina rodičů uvedla jiné důvody (detaily neznáme). Častěji do družiny dochází děti v Praze (52 %) než v jiných regionech (37 %).

Poznámka: N=455; pouze děti do 11 let, které chodí na ZŠ. Znění otázky: „Chodí toto dítě alespoň jednou týdně do školní družiny?“.

Využívání služeb péče pro děti ve věku 2 let

Služby péče využívají rodiče třetiny dvouletých dětí

Důvodem nevyužívání péče mohou být finance a nedostatečné kapacity

Konkrétní důvody ve výzkumu rodiče neuváděli. Z dat je však zřejmé, že ve skupině uprchlíků, která netrpí materiální deprivací (nízké příjmy), využívá školku či hlídání rodiče dvakrát více dětí než v materiálně deprivované populaci. To naznačuje, že jedním z důvodů nevyužívání služeb péče jsou nedostatečné finance.

Péče o děti v předškolním věku znemožňuje pracovní aktivitu – uprchlíci s předškolním dítětem v domácnosti (2–5 let), které není umístěné ve školce, pracují výrazně méně často (23 %) než uprchlíci, kteří mají dítě ve školce (53 %) nebo nemají předškolní děti (59 %).

Využívání institucionální péče o děti mladší 3 let není v Česku příliš časté. Do školky chodí v Česku 29 % dětí ve věku 2 let (pro mladší děti nejsou školky otevřené), tedy o něco málo více než ve skupině uprchlíků.*

Výsledky jsou s ohledem na malý vzorek spíše orientační.

Znalost a výuka češtiny

Hlavní zjištění

70 %

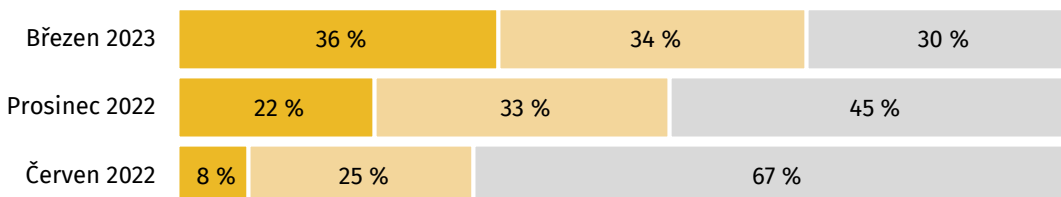
**ukrajinských dětí starších 3 let zvládá komunikovat
česky alespoň několika větami**

Znalost češtiny mezi dětmi různých věkových skupin

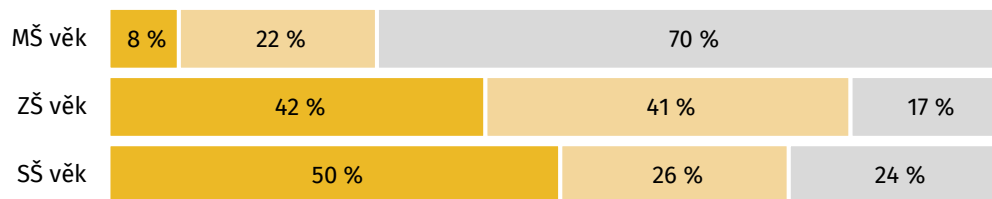
Znalost češtiny za poslední tři měsíce výrazně vzrostla

- Domluví se v běžných situacích
- Dají dohromady pár vět a jednodušším rozumí
- Umí jen některá slova či fráze

CELKEM 3–17 let

BŘEZEN 2023 podrobněji

V běžných situacích se domluví dvě pětiny dětí

Čeština se zlepšuje u dětí všech věkových kategorií. Mezi dětmi na základních školách je stále vidět malý rozdíl mezi pohlavími – chlapci častěji zaostávají, tj. častěji než dívky neumí česky nic; zlepšují se však postupně také.

Nejmenší znalost češtiny mají předškolní děti – ty se z většiny systematicky neučí česky (povinná je výuka češtiny až v posledním ročníku MŠ). Přesto je vidět **znatelná výhoda u dětí, které chodí do školky**: 11 % se domluví a jen 60 % neumí nic, zatímco z ostatních dětí neumí 92 % téměř nic a žádné děti (0 %) se nedomluví v běžných situacích. Předškolní děti v adaptačních skupinách nemají lepší znalost češtiny než děti, které nedocházejí nikam.

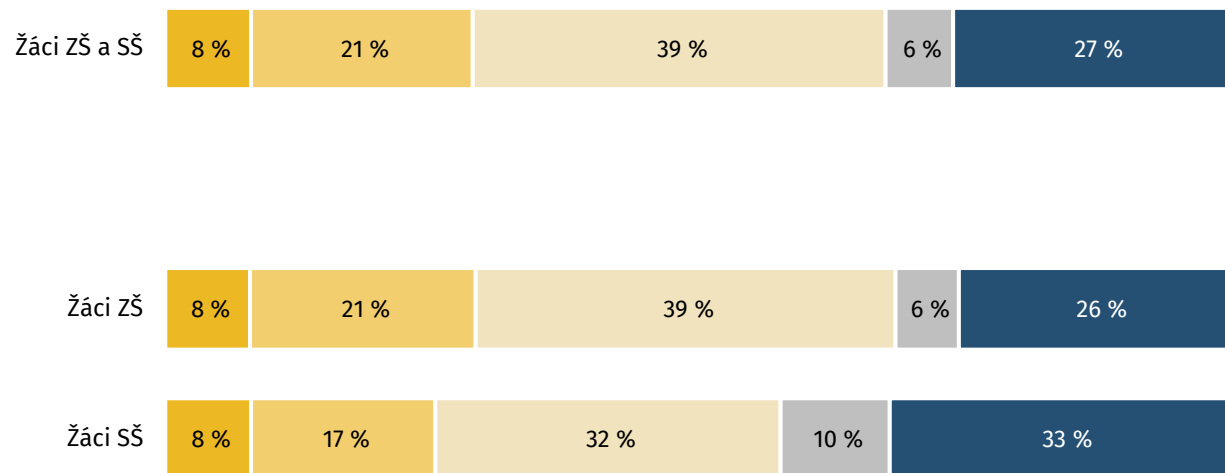
Nejlépe umí mladiství zapojení do českého vzdělávání

Ve skupině středoškoláků na českých školách se už domluví tři čtvrtiny, čtvrtina dokonce hovoří plyně. Mnohem nižší úroveň mají mladiství, kteří se v Česku nevzdělávají – 38 % z nich nezná vůbec nic nebo jen pár slov.

Výuka češtiny jako druhého jazyka (ČDJ) ve školách

Česky se ve škole učí $\frac{3}{4}$ žáků, ale s nízkou intenzitou

- Učí se 2 hod denně a více
- Učí se méně než 1 hod denně
- Žádná výuka češtiny
- Učí se 1 hod denně
- Neví, kolik hodin

Většina žáků se ve škole česky učí méně než pět hodin týdně (1 hod denně)

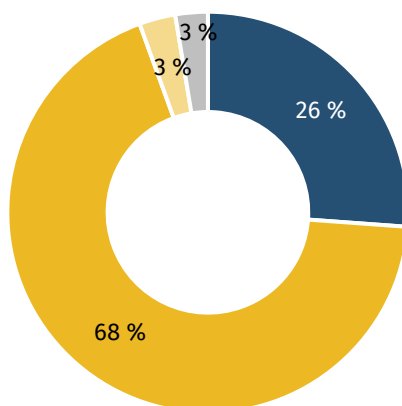
Intenzita výuky je stejná jako na konci roku. O něco častěji, ale s podobně nízkou intenzitou se ve škole učí žáci základních škol než středních škol.

Poznámka: N=772; pouze děti, které chodí na základní nebo střední školu. Znění otázek: „Účastní se toto dítě v rámci výuky na české škole následujících aktivit? (Výuka češtiny pro cizince)“ „Kolik hodin denně se toto dítě učí ve škole češtinu pro cizince?“

Výuka češtiny jako druhého jazyka (ČDJ) ve školách

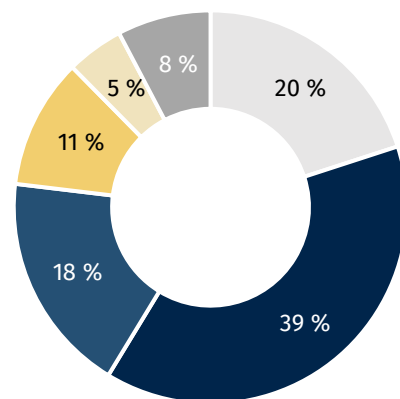
Určené školy jsou využívány minimálně

Žáci ZŠ a SŠ (české školy)

- Nemají výuku češtiny
- Učí se v kmenové škole
- Učí se v určené škole
- Neví, kde je výuka

Důvody, proč žáci ve škole nemají výuku češtiny

- Nemáme zájem
- Nevíme o možnostech výuky češtiny
- Výuka češtiny není nabízená
- Výuka na určené škole je v nevhodnou dobu
- Určená škola je moc daleko
- Jiný důvod

Přes dvě třetiny žáků se učí česky v kmenové škole

Děti se v drtivé většině učí česky na své vlastní (kmenové) škole. Na určené škole mají ČDJ (čeština jako druhý jazyk) jen 3 % žáků. Rodiče nejčastěji uvádějí, že **o výuce češtiny jako druhého jazyka, která má být nabízena všem uprchlíkům, vůbec nevědí (39 %) či že jim ji škola nenabídla (18 %)**. Podle rodičů je primární bariérou neznalost možnosti, nikoli delegování výuky na určenou školu. Se samotnou výukou na určené škole (nevhodná doba či škola příliš daleko) uvádí problém rodiče jen 16 % dětí.

Celkem 26 % žáků se neučí ve škole česky vůbec

Část rodičů uvádí, že o výuku češtiny nemají zájem. Části bylo učitelkou doporučeno se místo docházení na doučování češtiny věnovat výuce společně s českou třídou. Další také říkají, že dítě už umí dostatečně česky.

Poznámka: N=772, N=179; pouze děti, které chodí na základní nebo střední školu. Znění otázek: „Řekl(a) jste, že vaše dítě na škole má výuku češtiny. Probíhá tato výuka ve škole, kterou běžně navštěvuje, nebo v jiné škole, kterou pověřil krajský úřad?“, „Proč se toto dítě neúčastní výuky češtiny pro cizince?“.

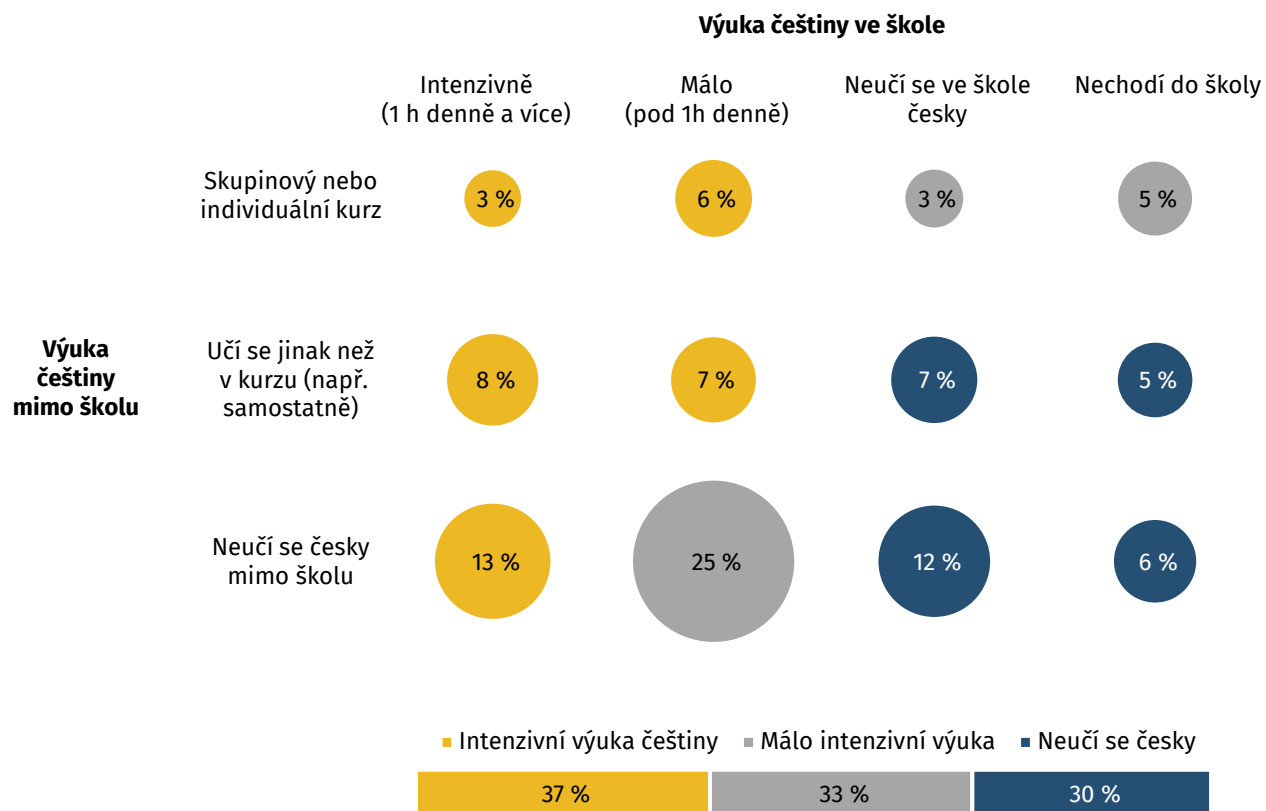
Hlavní zjištění

30 %

**ukrajinských dětí ve věku 6-17 let se vůbec neučí
česky. Naopak 37 % se učí intenzivně**

CELKOVÝ OBRÁZEK: Výuka češtiny doma a ve škole: všechny děti 6–17 let

Kombinace výuky češtiny ve škole a mimo školu

Celkem 30 % dětí nemá žádnou organizovanou výuku češtiny

Z dětí, kterým se nedostává výuky češtiny ve škole (pravá polovina grafu), se jen velmi malá část vzdělává organizovaně mimo školu (první řádek). Rodiče části dětí (12 % ze všech) poté uvádí, že se děti učí česky jiným způsobem než v kurzu anebo že se učí samostatně. (Do těchto jiných způsobů může být zahrnuta i výuka v adaptačních skupinách, ve kterých probíhá základní výuka jazyka, těch se ale účastní do 5 % dětí.)

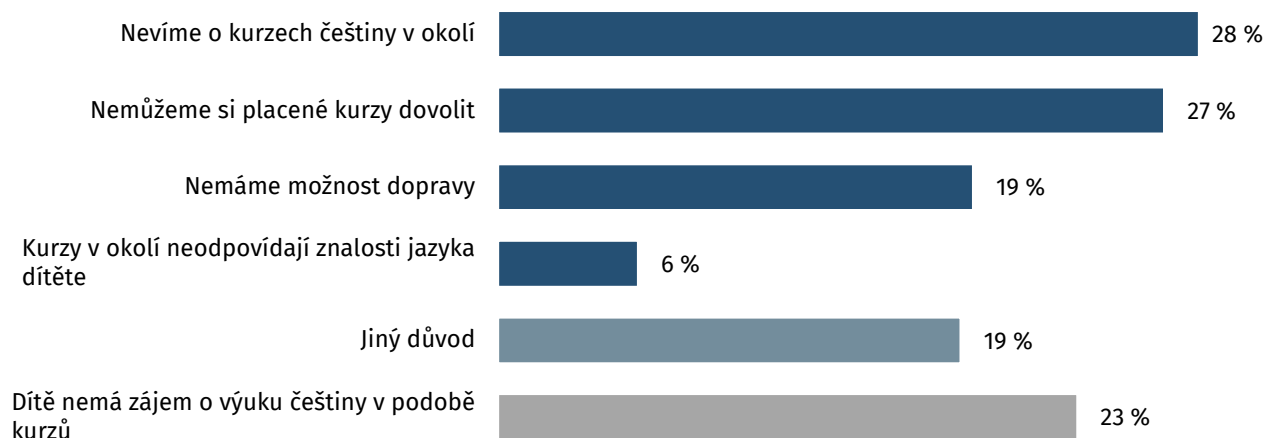
Celkem **18 % dětí a mladistvých se česky neučí vůbec**. Častěji jde o **mladistvé 15–17 let (25 %)**, z těch totiž jen menšina chodí do české školy. Z dat je zřejmé, že se jen velmi malá část dětí let češtině věnuje dostatečně intenzivně (žluté bubliny).

Výzkum nezjišťoval jazykové vzdělávání u předškolních dětí.

Bariéry výuky češtiny mezi dětmi, které nechodí do školy

Rodiče si nejčastěji kurzy nemůžou dovolit nebo o nich nevědí

Proč se dítě, které nechodí do školy, neúčastní žádného kurzu češtiny mimo školu?

Účast na jazykových kurzech brzdí nabídka či informovanost a finance

Nejčastější bariérou účasti na mimoškolních jazykových kurzech je nedostatek informací (rodiče o žádných jazykových kurzech nevědí), ale také finanční důvody. Kurzy zdarma by tedy mohly výrazně pomoci mladistvým a dětem, které nechodí na českou školu a nemají možnost se učit česky tímto způsobem. Část dětí se také nemá na kurzy jak dopravit.

Mezi dalšími, méně častými důvody se objevuje mj. i nedostatek času z důvodu účasti na ukrajinské výuce (týká se především mladistvých).

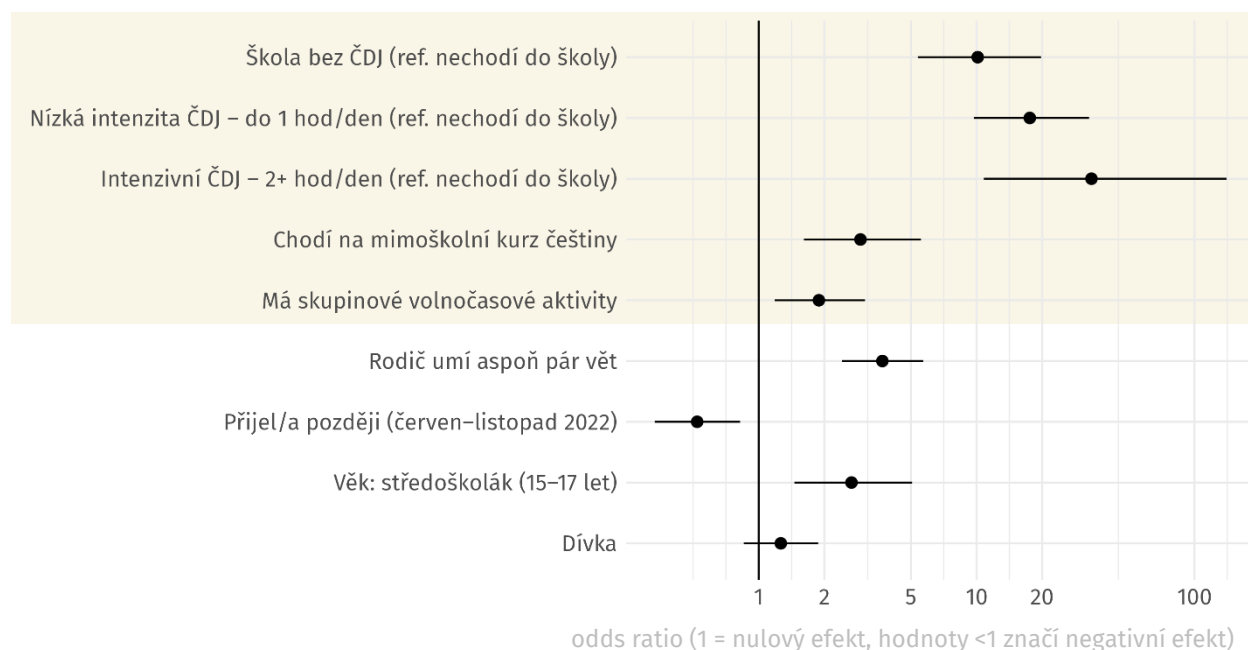
Výsledky jsou kvůli malému vzorku (N=124) spíše orientační.

Poznámka: N=124; jen děti 6–17 let, které nechodí na ZŠ ani SŠ (tj. převážně mladiství). Znění otázky: „Proč se toto dítě neúčastní žádného kurzu češtiny?“

Faktory související se znalostí češtiny – logistická regrese (odhadovaná proměnná: dítě dá dohromady alespoň pár vět)

Znalost češtiny souvisí se školní docházkou i intenzitou přípravy

Logistická regrese. Zobrazujeme sílu efektu jednotlivých faktorů na šanci, že dítě umí česky alespoň pár vět a jednodušším rozumí. A to vždy ve srovnání s referenční skupinou (např. středoškolák vs. dítě ve věku ZŠ, chodí vs. nechodí na kurz apod.). Model počítá sílu každého faktoru při konstantních hodnotách ostatních faktorů.

Základní znalost ČJ souvisí i s volnočasovými činnostmi a jazykovými znalostmi rodičů

Zásadní faktor ve znalosti češtiny je to, **zda dítě dochází do české školy**. Škola (i když v ní neprobíhá výuka češtiny) je u jinak srovnatelných dětí spojena s 10x vyšší šancí, že dá dítě dohromady alespoň pár vět.* Zde předpokládáme alespoň částečný přímý vliv školy – analýza efektů ve **zlepšení v češtině od prosince 2023** totiž ukazuje právě na školní docházku jako jediný signifikantní prediktor.

Positivní vliv má, pokud se žák/**žákyně učí ve škole česky** či **chodí na organizované kurzy češtiny mimo školu**. Naopak to, jestli se dítě dle rodičů věnuje češtině samostatně, významný vliv nemá. Častěji znají češtinu děti, které se účastní **skupinových volnočasových aktivit**. Individuální sporty a umělecké aktivity se znalostí nesouvisí. Stejně tak nehraje roli, zda žák vedle české školy studuje také na ukrajinské škole.

S tím, zda dítě disponuje pokročilejší znalostí češtiny (odhadovaná proměnná = dítě se domluví v běžných situacích) už **školní výuka češtiny jako druhého jazyka nesouvisí silněji než prostá docházka do školy**. Může to být proto, že **školní jazyková příprava je uzpůsobena nižší úrovni jazyka** či **není dost intenzivní**, nebo proto, že pokročilejší děti na ČDJ tolik nedocházejí.

* Šanci (odds) se rozumí poměr pravděpodobností. Pokud má nějaké dítě nedocházející do školy 5 % pravděpodobnost, že bude mluvit česky (šance = $5/95 = 0,052$), pak při docházce do školy je pravděpodobnost zhruba 34 % (šance = $34/66 = 52$, tedy 10x vyšší).

Poznámka: N=639, děti ve věku 6–17 let. ČDJ = čeština jako druhý jazyk; „Nízká intenzita ČDJ“ zahrnuje děti, u kterých není uvedena intenzita výuky. Rodič = dospělá osoba v domácnosti, která se účastní výzkumu (není nutné rodič dítěte).

Integrace

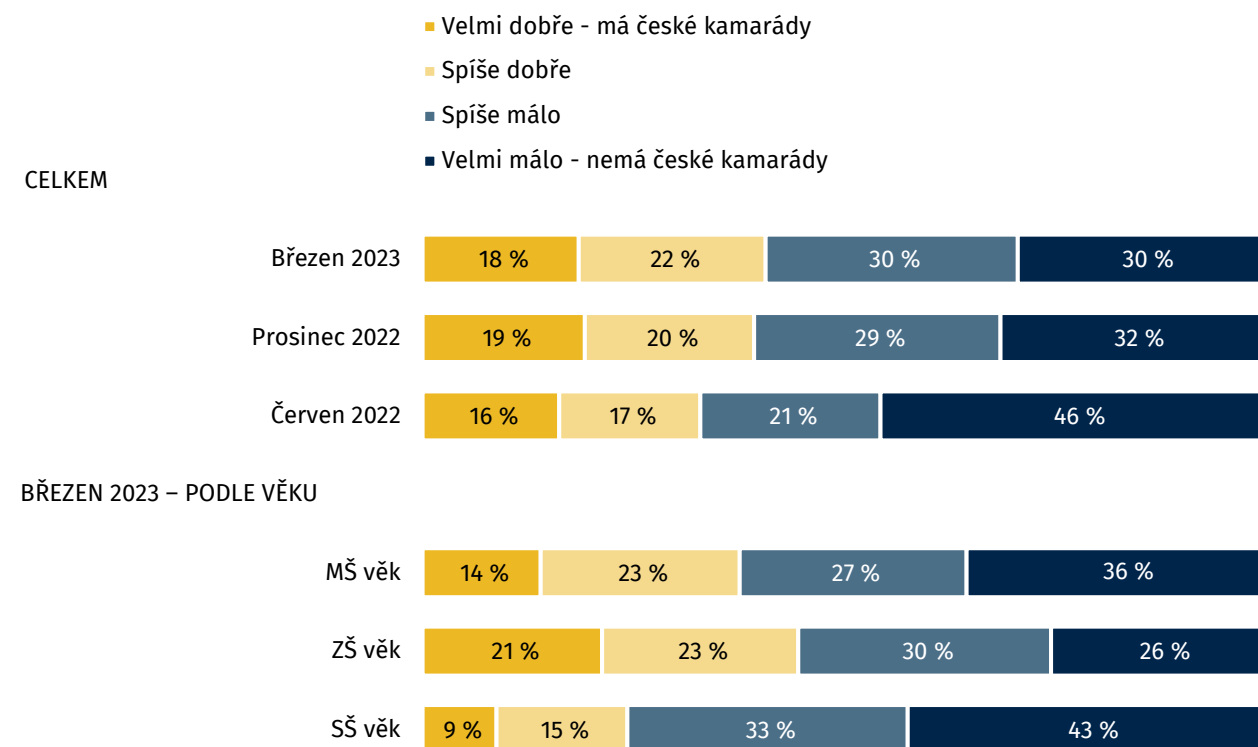
Hlavní zjištění

30 %

ukrajinských dětí nemá žádné české kamarády

Integrace do českých kolektivů u dětí 4+

40 % dětí je podle rodičů dobře začleněno do českého kolektivu

30 % dětí nemá vůbec české kamarády

Většina ukrajinských dětí se dosud do kolektivů úspěšně nezačlenila. 30 % dětí se do kolektivu začlenila spíše málo a 30 % dětí nemá žádné české kamarády. Tato čísla se **za poslední tři měsíce nikam neposunula**.

Sledujeme dokonce snížení podílu středoškoláků, o kterých tvrdí rodiče, že jsou dobře začleněni. To může naznačovat izolovanost ukrajinských mladistvých v českých kolektivech, může to být ale dáno i statistickou chybou ve relativně malém vzorku – je třeba tento trend sledovat v dalších výzkumech.

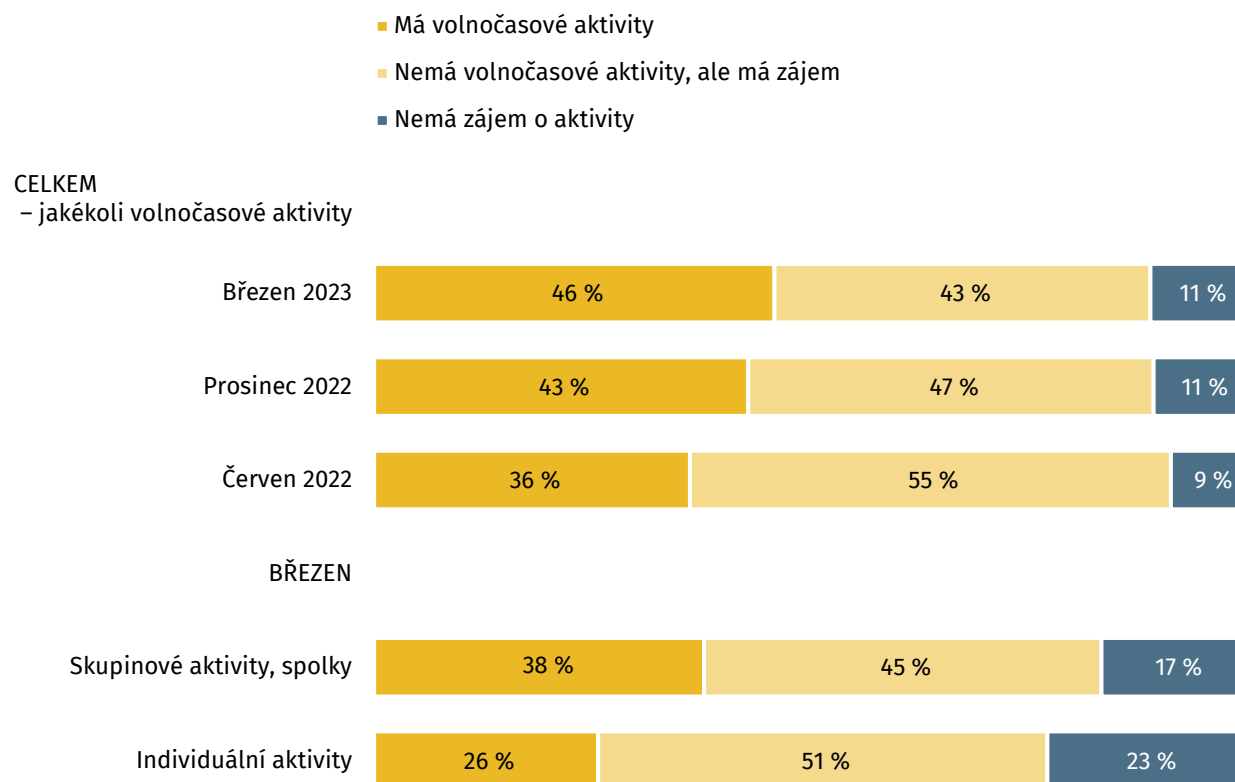
O něco lépe jsou začleněny mladší děti než mladiství (i než ti mladiství, kteří studují na české škole). Nevýhoda je naopak vidět u dětí v domácnostech setrávajících na ubytovnách a hotelech, kde může docházet k částečné segregaci.

Lepší začlenění reportují rodiče u dívek (44 % z nich je dobře začleněných oproti 37 % chlapců).

Poznámka: N=1101 (březen 23), 1324 (prosinec 22), N=1476 (červen 22); děti od 4 do 17 let, Znění otázky: „Do jaké míry se toto dítě z vaší domácnosti již začlenilo do kolektivu českých dětí (ať už ve škole, či při jiných činnostech)?“.

Volnočasové aktivity – děti od 4 let

Účast na volnočasových aktivitách příliš neroste

Na nějaký individuální nebo skupinový kroužek chodí 46 % dětí ve věku 4–17

Účast na volnočasových aktivitách je dlouhodobě spojena s lepší integrací do českých kolektivů. Většina dětí ale nemá možnost se aktivit účastnit, přestože mají zájem. Více se aktivit účastní děti na základní škole, kde účast pomalu roste (50 %). Mezi středoškoláky naopak stagnuje na 36 %.

Kroužků se ze 75 % účastní ty stejné děti, jako před třemi měsíci, zbývajících 25 % se do nich zapojilo v posledních třech měsících nově (a tedy část chodit přestala). Celkově však podíl dětí ve volnočasových aktivitách roste velmi pomalu.

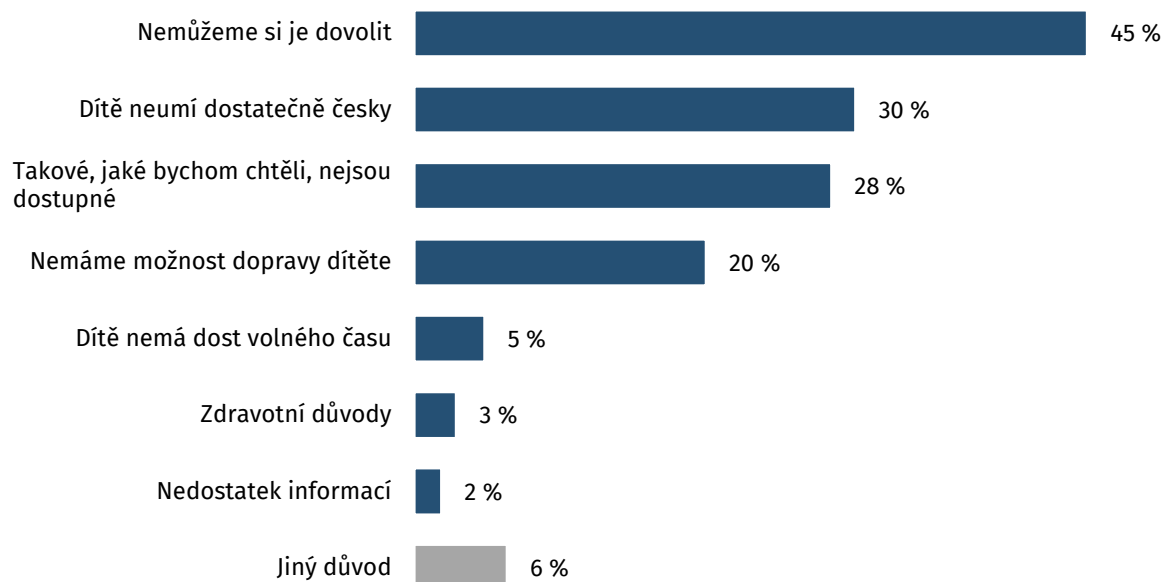
Z dětí, které se účastní nějakých volnočasových aktivit, je 56 % dobře začleněných, dvakrát častěji než ve zbytku. **Skupinové volnočasové aktivity** mají kromě začlenění také pozitivní vztah se znalostí češtiny, poskytují totiž možnost přirozeného rozvoje jazykových dovedností.

Poznámka: N=1129 (březen 23), N=1338 (prosinec 22), M=1664 (červen 22); děti od 4 do 17 let. Znění otázky: „Jakých volnočasových organizovaných aktivit se toto Vaše dítě účastní? Mělo by o ně případně zájem?“ | „Umělecké aktivity – skupinové (sbor, divadlo, tanec atd.)“, „Umělecké aktivity – individuální (malba, fotografie atd.)“, „Sportovní aktivity – skupinové (fotbal, hokej, basketbal atd.)“, „Sportovní aktivity – individuální (běh, plavání atd.)“, „Zájmové spolky (skaut atd.)“

Volnočasové aktivity – domácnosti s dětmi od 4 let

Důvodem neúčasti ve volnočasových aktivitách jsou nejčastěji finance

Domácnosti, kde se nějaké dítě neúčastní kroužků, ale má o ně zájem – důvody, proč ne:

Finance, jazyková bariéra a dostupnost

Nejčastěji se děti neúčastní kroužků, protože si je domácnost nemůže dovolit (45 %). V přepočtu tedy finance brání asi 20 % ze všech domácností s dětmi v účasti na aktivitách. Oproti konci roku klesl podíl rodin, které uvádí znalost češtiny jako bariéru.

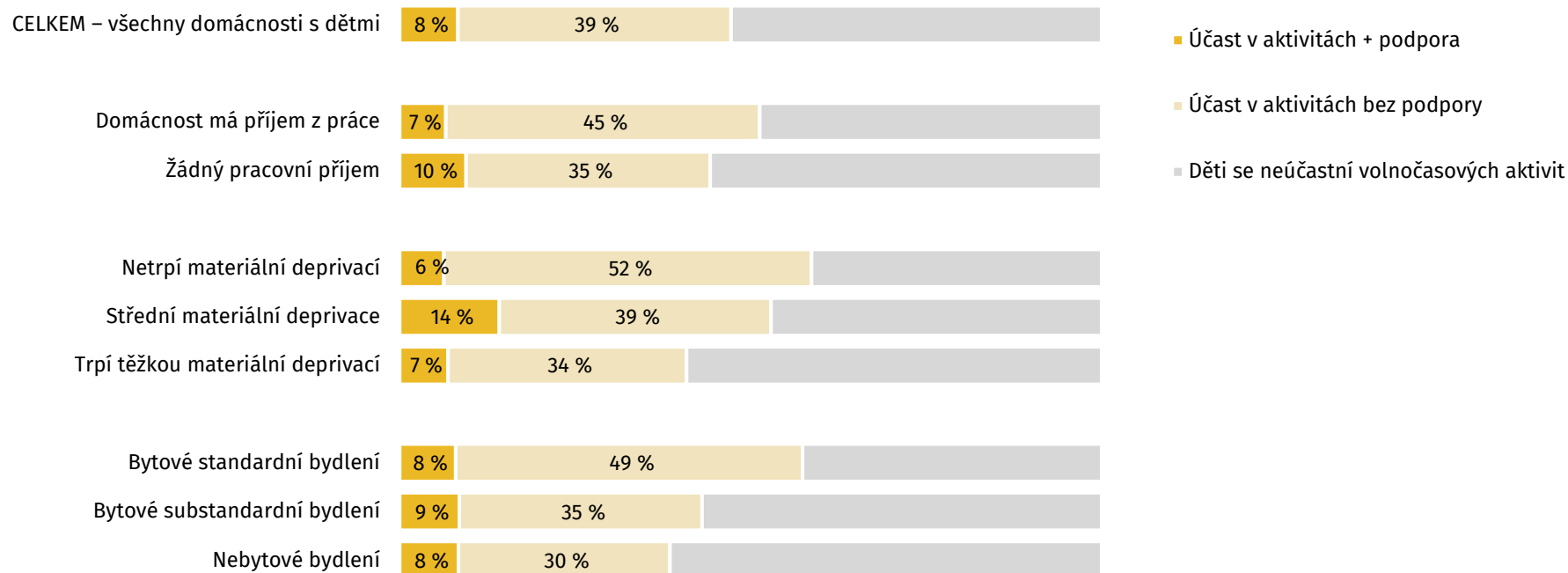
Malá část rodičů (5 %) uvádí, že dítě nemá čas na volnočasové aktivity kvůli online výuce v ukrajinské škole. Průměrně se však děti studující v obou systémech účastní kroužků stejně jako děti, které jsou jen v české škole.

Poznámka: N=396; domácností s dětmi, které se neúčastní žádných aktivit, ale chtěly by. Znění otázky: „Jaké jsou hlavní důvody, proč vaše děti nenavštěvují volnočasové aktivity?“.

Volnočasové aktivity – domácnosti s dětmi od 4 let

Celkem 8 % domácností s dětmi čerpá podporu na volnočasové aktivity

Využíváte nějakou **podporu pro volnočasové aktivity** dětí (ať jde o kroužky zdarma, voucher, nebo finanční podporu)?

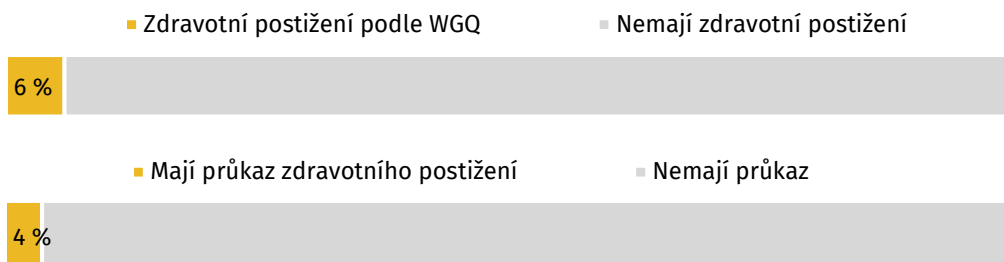
Poznámka: N=826 domácností s dětmi od 4 let (úroveň domácností). Zobrazujeme % domácností, kde se alespoň 1 dítě účastní volnočasových aktivit. Znění otázky: „Využíváte nějakou podporu pro volnočasové aktivity dětí? Ať jde o kroužky zdarma, voucher, nebo finanční podporu.“ Standardní bytové bydlení = alespoň 6 m² obytné plochy na osobu (ložnice, obývací) a vlastní hygienické zařízení pro domácnost. Substandardní = ostatní bytové. Nebytové = ubytovny, hotely a jiné typy ubytování.

Zdravotní postižení

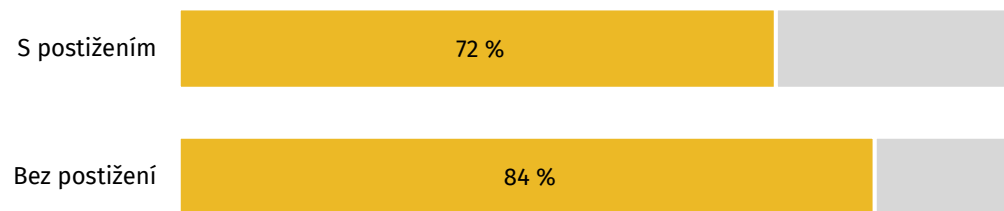
Prevalence zdravotních postižení

Podíl dětí se zdravotním postižením

Děti ve věku 5–17 let

Účast v české škole (5–17 let)

Prevalence podle Washington Group Questionnaire

Zdravotní postižení definujeme jako výrazné potíže s alespoň jednou z činností zahrnutou v dotazníku WGQ*. **6 % dětí ve věku od 5 do 17 let** má dle výpovědí rodičů zdravotní postižení, a to ve všech věkových kategoriích. Zároveň 4 % dětí mají průkaz zdravotního postižení – objevují se všechny tři typy průkazu (I, II, III) se stejnou četností, ale třetina dotázaných neuvědla konkrétní typ.

Děti se zdravotním postižením se méně často účastní českého vzdělávání

Děti od 5 do 17 let s postižením jsou v českých školách o 12 procentních bodů méně často než ostatní děti. Tyto děti jsou také dvakrát méně často dobře začleněné do kolektivů a o 10 p. b. častěji se vůbec neučí česky (40 %). O něco méně často se účastní volnočasových aktivit (36 %) než zdravé děti (48 %). Tyto výsledky jsou vzhledem k relativně malému počtu dětí se zdravotním postižením ve vzorku spíše orientační.

Dlouhodobý zdravotní problém se týká 9 % dětí mladších 5 let. Vyšší podíl je daný jinou metodikou – zjišťovali jsme, zda má dítě zdravotní problém, který jej výrazně omezuje v každodenním životě po dobu minimálně 6 měsíců.

Poznámka: N=1021; děti ve věku 5–17 let. *Washington Group Questionnaire: „Má toto dítě v běžných situacích problémy s následujícími aktivitami? i) Zrak, i při nošení brýlí, ii) Sluch, i při použití naslouchátka?, iii) Chůze nebo chůze po schodech, iv) Paměť nebo soustředění, v) Péče o sebe, např. mytí nebo oblékání?, vi) Komunikace, například porozumění (ve vlastním jazyce)“.